

Навчання української літератури на естетичних засадах

Рецензія на навчальний посібник

*«Методика вивчення літературних напрямів» Людмили Неживої
(Луганськ: Янтар, 2014. – 112 с.)*

Література – один із небагатьох видів мистецтва, що вивчаються у шкільному курсі, тому важливо, щоб відкриття художнього світу учнями підкріплювалося емоційним співпереживанням учителя й учнів, розширенням діапазону духовних якостей зростаючої особистості, виховним аспектом, високою культурою, вишуканістю і витонченістю.

Поява рецензованої роботи визначається насамперед завданням організувати навчання літератури на естетичних засадах, формуванням потреби діалогічної взаємодії з текстом. Стильове розмаїття художніх творів, що включені до навчальної програми, на думку автора, розширює діапазон їх образного сприйняття.

Загальновідомо, що особливості вивчення літературних напрямів учнями – це щоразу відкриття нового у світі мистецтва. Перед учнем стоїть умова: засвоїти теоретико-літературні поняття, усвідомлювати їх значення як своєрідних орієнтирів у прочитанні художнього твору; систематизувати складний, але цікавий літературознавчий матеріал; розвивати власну творчість, відчувши на уроці емоційну та естетичну забарвленість високого стилю тощо.

Проаналізувавши доробок відомих українських методистів Н. Волошиної, А. Градовського, С. Жили, О. Куцевол, Л. Мозгової, Є. Пасічника, Б. Степанишина, Г. Токмань та ін., Л. Нежива пропонує ввести у шкільну практику новий тип нестандартного уроку за рівнем інноваційності – урок дослідження художнього твору як явища літературного напрямку.

Різновидами цього уроку, на думку автора, можуть бути: урок – інтелектуальний тренінг, урок софійності (вивчення бароко), урок – сентиментальна історія (вивчення сентименталізму), урок – підручник життя (вивчення реалізму), урок натуралістичного факту (вивчення натуралізму), урок-враження (вивчення імпресіонізму), урок-експресія (вивчення експресіонізму), урок-інтуїція, урок-гра в багатозначність (вивчення символізму), урок екзистенційного пошуку, урок – екзистенційне відкриття (вивчення екзистенціалізму), урок – футуристична студія, урок – епатажна вистава, урок – мистецький експеримент (вивчення футуризму), урок-візія, урок вільних асоціацій (вивчення сюрреалізму) тощо.

Усе це надає кожному із запропонованих уроків особливого колориту, новаторського підходу, оскільки нововведення стане організуючим початком уроку, сприятиме створенню атмосфери налаштування на засвоєння нової естетики, активізації пізнавальної мотивації школярів. Таким чином повідомлення теми, як етап уроку, за цієї умови набуватиме особливої смислової значущості, нестандартності, певною мірою інтригуватиме й готуватиме до продуктивного пошуку.

Шкільною програмою з української літератури передбачено освоєння учнями цілісної системи знань, що включає не тільки вивчення життєписів і творчості письменників, а й формування уявлень про розвиток літературно-мистецького процесу від давнини до сьогодення, усвідомлення теоретико-літературних понять, серед яких найскладнішими є літературні напрями. Тому уроки, на яких заплановано ознайомлення з одним із стильових явищ, можуть структуруватися за окресленими мистецькими принципами і наповнюватися відповідним змістом. Важливо, щоб учні відчували особливість процесу творення художнього тексту, засвоїли ті мистецькі закони, що є ключами його прочитання. При створенні такого уроку словеснику необхідно співвіднести формальні й змістові компоненти уроку із високо-стильовою домінантою або тією характерною рисою, що,

об'єктивуючись у певному мистецькому напрямі, впливає на формування його естетики і поетики.

На думку авторки, навчальні ситуації на уроці можуть бути пов'язані з вивченням стильової манери художника за картиною – прийом інтеграції (порівняємо малярські та літературні імпресії), прийом міжмистецьких асоціацій (аналіз техніки відтворення сновидної реальності з її химерними, фантазійними образами, чарівними перетворюваннями, згустками прихованих смислів).

Компетентнісний підхід, що останнім часом набув поширення у методичній науці, також представлений у навчальному посібнику. Серед складників літературної компетентності Л. Нежива визначає особливо важливий – формування у старшокласників її великостильової складової, оскільки вільне оперування знаннями про літературні напрями сприятиме глибокому розумінню художнього тексту й засвоєнню виражених у ньому духовних цінностей. Оволодіння літературознавчими ключами забезпечуватиме результативність читачкої діяльності, формування образу світу шляхом осягнення світоглядних та естетичних пріоритетів різних художньо-стильових парадигм, проектування засвоєних з мистецтва ціннісних категорій на власне життя.

Автор книжки визначає великостильову літературну компетентність як сукупність властивостей особистості (знань, умінь, мотиваційних, ціннісних та емоційних установок), що виявляються у свідомому застосуванні інтерпретаційних ключів до вивчення різностильових творів українського письменства; в успішній реалізації знань про літературні напрями, течії у самостійній читачській діяльності; вільному оперуванні стильовими естетичними орієнтирами літературно-мистецького простору у житті та творчості.

Повноцінне сприйняття різностильових художніх творів вимагає від читачів оволодіння особливими знаннями про літературний напрям чи течію, адже кожен має лише йому притаманну естетичну систему, розуміння якої забезпечує більш повне інтелектуально-емоційне засвоєння літературного твору.

Дослідниця виділяє індикатори сформованості барокової, класицистичної, романтичної, реалістичної, натуралістичної, імпресіоністичної, експресіоністичної, символістичної, необарокової, неокласицистичної, неоромантичної, неореалістичної, сюрреалістичної, футуристичної, постмодерністської складових великостильової компетентності.

Навчальний посібник Л. Неживої призначений для роботи студентів і викладача зі спецкурсу «Навчання старшокласників української літератури на естетичних засадах літературних напрямків». Тут виокремлено лекційний матеріал та зміст практичних занять, завдання для самостійної роботи студентів, літературознавчу скриньку (де подано цікавий енциклопедичний матеріал за темами лекційних і практичних занять з курсу), питання для самоконтролю, тестові завдання та корисні літературні джерела.

Тож зичимо авторці творчого натхнення і плідної співпраці з читачем її навчального посібника. А читачеві бажано плідного діалогу з літературними творами у системі методики вивчення літературних напрямків.

Анатолій Градовський,
доктор педагогічних наук, професор

Максим Галушко,
аспірант
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького